



crkva u svijetu

## PRILOZI

### OPROŠTAJ OD KARLA RAHNERA

Nedjeljko Ante Ančić

Slavlje 80. rođendana najprije u rodnom Freiburgu krajem veljače, a zatim 5. ožujka na sveučilištu u Innsbrucku gdje je najduže djelovao veselilo je patra Rahnera, ali su ga ti susreti dosta iscrpili. Kratko nakon toga otpremljen je u bolnicu gdje je na intenzivnom odjelu sveučilišne klinike u Innsbrucku 30. ožujka preminuo.

#### **Životni put**

Karl Rahner se rodio 5. ožujka 1904. u Freiburgu (Breisgau). Odrastao je u otvorenoj i pobožnoj obiteljskoj atmosferi. Nakon mature 1922. polazi za svojim starijim bratom Hugom u red Družbe Isusove. Poslije novicijata i redovnog studija filozofije (Pullach) i teologije (Volkenburg, Nizozemska) zaređen je 1932. u Münchenu za svećenika. Prema planovima svojih poglavara Rahner je trebao predavati povijest filozofije na isusovačkom učilištu u Pullachu kod Münchena. Stoga ga ne šalju na specijalizaciju teologije u Rim — kako je to onda bila praksa kod isusovaca — nego na studij filozofije u Freiburg gdje je pohađao seminare kod Martina Heideggera. Zbog praktičnih razloga Rahner ipak nije postao profesor filozofije nego je 1936. promoviran za doktora teologije u Innsbrucku. Tu se je slijedeće godine habilitirao i počeo predavati dogmatsku teologiju.

Kad su nacionalsocijalisti došli 1938. na vlast u Austriji ukinili su teološki fakultet i isusovački kolegij u Innsbrucku. Rahner se morao preseliti u Beč gdje je djelovao u pastoralnom institutu kao voditelj duhovnih vježbi, propovjednik, predavač i pisac recenzija. Poglavari ga 1944. premještaju u Pullach i povjeravaju mu različite zadaće u isusovačkom zavodu. 1948. Rahner se vraća na ponovno otvoreni teološki fakultet u Innsbrucku i preuzima katedru za dogmatiku. Tu ostaje punih petnaest

godina. Tada počinje u pravom smislu njegov znanstveni, teološki i predavački rad. Sudjeluje u radu II. Vatikanskog sabora. Nakon smrti Romana Guardinija Rahner je pozvan 1964. u München na katedru za kršćanski svjetonazor i filozofiju religije. Od 1967. predaje u Münsteru kao pročelnik katedre za dogmatiku i povijest dogmi. Ovdje 1971. formalno završava svoju sveučilišnu djelatnost. Unatoč svoje podmakle dobi Rahner je vrlo aktivan sve do pred samu smrt. Honorarni je profesor u Münchenu i Innsbrucku. Ne jenjava njegovo spisateljsko teološko stvaralaštvo, sudjeluje na različitim susretima, zborovima i simpozijima kao predavač i diskutant u tuzemstvu i inozemstvu tako da upravo začuđuje Rahnerova neumorna i neslomljiva snaga i svježina duha. U predvečerje svoga života 1981. vraća se ponovno u Innsbruck. Tu i umire navršivši upravo svoju osamdesetu godinu života.

### **Teolog i mislilac**

Karl Rahner je kao vrsan i originalan teolog dobro poznat i široj svjetskoj javnosti po svojim brojnim predavanjima, člancima i knjigama. Bio je član Međunarodne teološke komisije u Rimu (1969—1973), Komisije za nauk vjere pri Njemačkoj BK (1971—1975), član najvišeg znanstvenog gremija SR Njemačke *Orden pour le Mérite*, član British Academy. Dobio je petnaest počasnih doktorata od sveučilišta: Münster, Strasbourg, Notre Dame (SAD), Yale (SAD), Saint Louis (SAD), Louvain, Innsbruck, Chicago, Pittsburgh, Comillas (Španjolska), Georgetown (SAD) i drugih, a dobitnik je i brojnih nagrada za znanost i kulturu među ostalima i nagrade *Sigmund Freud* (1973) njemačke Akademije za jezik i pjesništvo.

Na razvojni put Rahnera kao teologa i mislioca bitno su utjecala tri činioca. Za njegovu teološku formaciju značajan je bio belgijski isusovac i tadašnji profesor filozofije u Louvainu Joseph Mereschal kojega je Rahner upoznao najprije kroz privatnu lektiru njegovih knjiga.<sup>1</sup> Kako sam priznaje, od Maréchala je primio važne poticaje za otvoreniji i življi odnos tomističke filozofije prema suvremenoj filozofiji uopće. Zahvaljujući toj otvorenosti sve one nastale promjene u Crkvi: otvoreniji odnos prema modernoj egzegezi, filozofiji, drugim religijama, izlaženje iz katoličkog defenzivnog geta i postupno otvaranje Crkve prema svijetu Rahner nije doživio kao radikalni lom ili pak kao izdaju nečega bitnog u katoličkoj Crkvi.

Rahner se ne smatra Heideggerovim učenikom iako je Heidegger kao filozof na njega najviše utjecao za vrijeme studija u Freiburgu.<sup>2</sup> Ono što je od Heideggera primio nisu bila filozofska i teološka mišljenja ili odgovori nego određena duhovna metoda, stil i način mišljenja. Od Heideggera je u stanovitom smislu naučio misliti.

Za Rahnera je ignacijanska duhovnost značajnija nego oba spomenuta utjecaja, nego sve učene filozofije i teologije.<sup>3</sup> Sveti Ignacije, osnivač re-

<sup>1</sup> Usp. Karl Rahner, *Lebenslauf*, u *Entschluss*, br. 10 (1977), str. 30. i sl.

<sup>2</sup> Usp. nav. djelo, str. 31. — *Karl Rahner im Gespräch*, izdali P. Imhof/H. Biallowos, svezak I. München 1982, str. 31 i sl.

<sup>3</sup> Usp. *Karl Rahner im Gespräch*, svezak II. München 1983, str. 51. Karl Rahner, *Bekenntnisse. Rückblick auf 80 Jahre*, Herold, Wien 1984, str. 49—52.

da, za nj je najprije mistik, čovjek koji je na tajnovit način radikalno povezan s Bogom, te iz te dubine susreta s Bogom, apsolutnom Tajnom, živi svoj život. Na temelju ove sveobuhvatne, gotovo mistične raspoloživosti za Boga i Rahner se je stavio na raspolaganje svome redu i bio uvijek spreman vršiti svaku službu koju bi mu namijenili njegovi poglavari, tako npr. službu duhovnika, propovjednika, voditelja duhovnih vježbi ili misionara. Kad je postao isusovac, nije mislio na karijeru učnog teologa nego je prije svega htio biti svećenik i redovnik.<sup>4</sup>

### Glavna teološka djela

Veliku tematsku širinu i osebujnu raznolikost Rahnerovih spisa možemo ovdje tek naznačiti. Rahner je napisao relativno malen broj sistematskih djela. S druge strane on kao dogmatičar obrađuje izuzetno široko teološko područje i prelazi dobrim dijelom na polje pastoralne teologije i duhovnosti. Njegovi prvi radovi nastaju u vrijeme postupnog otvaranja Crkve prema svijetu i vraćanja teologije na izvore. Rahner posjeduje vrlo istančan osjećaj za otkrivanje normativnih teoloških izvora i izoštren sluh za pravilno usmjeravanje teološkog istraživanja. Svojim prvim radovima na području povijesti teologije prokročio je put spoznaji da crkvena teologija u povijesti nije bila tako uska i isključiva i da ne mora tako ostati kako je to tvrdila ondašnja neoskolastika.<sup>5</sup> Nadilazeći dakle neoskolastiku i otkrivajući nove moguće perspektive znatno je doprinio legitimnom pluralizmu u teologiji. Rahner je pritom uvijek tražio osnovnu i ujedinjujuću temu teologije: Boga kao Tajnu u svojoj neshvatljivosti.

Glavno Rahnerovo filozofsko djelo *Geist in Welt* (Duh u svijetu, 1939) predstavlja pokušaj sinteze tomističke filozofije i novovjekovnih misaonih strujanja napose Kantove transcendentalne filozofije. Nedugo zatim Rahner objavljuje *Hörer des Wortes* (Slušatelj riječi, 1941) djelo s tematikom filozofije religije u kojemu iznosi osnove svoga mišljenja. Tim prvim djelima Rahner se afirmirao kao originalni teolog i mislilac.

Razdoblje drugoga svjetskog rata i neposredno nakon njega nije bilo pogodno za nastajanje značajnih teoloških djela. Pedesetih godina počinju izlaziti svesci *Schriften zur Theologie* (Teološki spisi) koji obuhvaćaju zbirke pojedinačnih teoloških članaka. Gotovo i nema važnije teme ili pitanja u teologiji koje Rahner ovdje nije obrađivao. Od izdanja prve knjige svezaka (Benzinger Verlag, Einsiedeln 1954.) u ova tri desetljeća do danas objavljeno ih je 16. Najnoviji šesnaesti svezak (*Heilsgeschichte und ethische Normen*), izdavač je predao Rahneru na njegov osamdeseti rođendan. Rahner je suradnik i suizdavač brojnih i poznatih teoloških leksikona i priručnika na njemačkom jeziku. Od tih standarnih djela trajne vrijednosti s razrađenom sistematskom teologijom koja čitaocu pruža stručnu, solidnu i brzu informaciju treba prije svega spomenuti *Lexikon für Theologie und Kirche*, drugo potpuno prerađeno izdanje u 14 svezaka (Freiburg 1957—1968) i *Handbuch für Pastoraltheologie* u pet

<sup>4</sup> Usp. Karl Rahner, *Lebenslauf*, 31.

<sup>5</sup> Usp. H. Vorgrimler, *Was hat er gegeben — was haben wir genommen?* u *Orientierung*, br. 3 (1984), 32.

svezaka (Freiburg 1964). Zatim leksikon za crkveno teološku praksu u četiri sveska *Sacramentum mundi* (Freiburg 1967—1969), enciklopediju *Christlicher Glaube in moderner Gesellschaft* u 36 svezaka (Freiburg 1981. i sl.) i *Kleines Theologisches Wörterbuch* koji je do sada izašao u 13 izdanja. Zajedno s pokojnim H. Schlierom Rahner je pokrenuo i izdavao poznati teološki niz rasprava pod nazivom *Questiones disputatae* (Pitanja u prijeporu, Freiburg 1957. i sl.). Prošle godine je izašao jubilarni 100. svezak ove serije posvećen ekumenizmu (*Einigung der Kirchen — reale Möglichkeit*) i u jednoj godini doživio pet izdanja. Rahner je također suizdavač časopisa *Concilium* (1965. i sl.) i *Publik — Forum*. Jedno djelo vrijedi posebno istaknuti: *Grundkurs des Glaubens* (Osnovni tečaj vjere, Freiburg 1976). To je Rahnerova teološka summa u kojoj je na sistemski način iznio filozofske osnove i teološku razradu svoje misli.

Rahner se nije bavio teologijom samo radi teologije. Njegova pisana riječ uvijek smjera navještanju Evanđelja i kršćanskoj praksi. Njegove vec spomenute teološko stručne knjige zbog dijelom teške dikcije i slojevitosti slijeda misli nisu baš lako razumljive. Međutim, Rahner je pisac i velikog broja izrazito pobožnih knjiga pisanih laganim stilom i lako razumljivim. Na pitanje: zašto vjerovati? on navodi osobni argument: Vjerujem jer molim. Džepna izdanja upravo takvih knjiga Karl Rahnera dostigla su visinu od jednog milijuna primjeraka što je jedinstveno za jednog teologa. Popis svih naslova što ih je Rahner objavio dostigao je broj 4000, a literatura o Rahneru obuhvaća do sada 948 publikacija.

### Crkvenost Rahnerove teologije

U razdoblju od 1950. do početka Koncila dolazilo je do napetosti i konflikta između Rahnera i Svetog oficija u Rimu.<sup>6</sup> Ta vatikanska ustanova za nauk vjere izrekla je Rahneru i neku vrstu pretcenzure. Prigovori su se odnosili primjerice na jedan Rahnerov spis u kojemu je on branio dogmatsku definiciju o Marijinu uznesenju na nebo. I tadašnji papa je u jednom svom javnom govoru kritizirao Rahnerov članak *Die vielen Messen und das eine Opfer*, ne spominjući, naravno, imena. Više su ga puta pojedini profesori i biskupi optuživali u Rim ili kod njegova provincijala. Iz Rima su stizale i djelomične zabrane pisanja i objavljivanja, npr. da ne smije pisati o koncelecijaciji.

Međutim, Rahner kao i cijela ona starija generacija nije ovakve stvari osjećao tako tragično i ubitačno kako ih to možda osjećaju mlađi teolozi danas. Koliko god bi Rahner jednu potpunu zabranu predavanja, s kojom je on računao, osjećao nepravednom i promašenom, ona ipak ne bi nipošto narušila njegov odnos prema Crkvi i njegovu redu.<sup>7</sup> Pripadnost Crkvi i apsolutna vjernost za Rahnera je nužni sastavni dio njegova odnosa prema Bogu. Takav odnos međusobne pripadnosti na život i smrt po Rahneru je za jednog katolika, svećenika i isusovca sam po sebi razumljiv, iako se i u njemu mogu pojaviti poteškoće. Kad je počeo Koncil, prestale su praktično i sve ove zabrane.

<sup>6</sup> Usp. K. Rahner, *Bekenntnisse*, 21—25.

<sup>7</sup> Usp. K. Rahner, *Lebenslauf*, 32.

Unatoč napretostima s ondašnjim crkvenim učiteljstvom Rahner je kratko nakon toga postao jedan od uvažanih koncilskih teologa. Papa Ivan XXIII. imenovao ga je 1962. teološkim savjetnikom Drugog vatikanskog sabora. Ispočetka ga ipak nisu pozivali na rad u pripravnim komisijama, vjerojatno zato jer ga nisu smatrali dovoljno ortodoksnim. Kad ga je bečki kardinal Franz König uzeo kao svoga osobnog teologa, Rahner je tek onda dobio pristup u vrho važnu teološku komisiju koja je obrađivala stotine predložaka saborskih otaca, prerađivala tekstove, dopunjavala ih i davala konačne redakcije saborskim dokumentima. Ta je komisija konačno dotjerala i tekstove Konstitucija o Crkvi i o Objavi u kojima se nesumnjivo opaža i Rahnerov utjecaj. Rahnerove su teze jednim dijelom preuzete i na drugim mjestima gdje se govori o spasenju ateista — ne spominjući tezu o anonimnim kršćanima — (*Lumen gentium*, 16; *Guadium et spes*, 22), o eklezijalnom vidu pomirenja (*Lumen gentium*, 11) i dr.<sup>8</sup>

### Bog — »otkuda« i »kamo« čovjeka

Može se reći da je Rahnerova temeljna nakana i životna zadaća bila razviti teologiju kao znanost koja će služiti boljem navještanju Evanđelja danas. Za taj pothvat potrebno se je odlučno i nepristano suočiti s mentalitetom suvremenog čovjeka ne samo vjernika nego i onoga što sumnja ili pak ne vjeruje. Rahner smatra da je glavni problem našega vremena upravo »zaboravljenost Boga«. <sup>9</sup> U govor o Bogu treba svakako unijeti iskustvene horizonte i momente ovoga vremena u kojima će »zasjati« iskustvo čovjekove transcendencije. Prije je izvanjski svijet u svome redu i harmoniji bio mjesto toga iskustva, danas je to sama čovjekova egzistencija sa svojim dubinama.<sup>10</sup> Za čovjeka može obična njegova svakidašnjica biti mjesto iskustva Duha.

Rahner je uvjeren da uopće nije moguće temeljito i konačno govoriti o čovjeku i njegovim iskustvima ako se ujedno ne govori o Bogu jer je čovjek u svomu najdubljem htijenju i svojoj sposobnosti nadilaženja samog sebe biće otvoreno za Boga. A Bog nije na kraju jednog mukotrpnog zaključivanja; On je od početka već tu kao temelj na kojemu sve počiva.

Od Rahnera su potekle mnoge vrijedne inicijative i dalekovidni poticaji u pokoncilskoj katoličkoj teologiji. On je kao prorok smjelo, javno i kritički ali uvijek s potrebnim respektom dizao svoj glas kad je u Crkvi osjetio tendencije koje dovode u pitanje važne smjernice II. vatikanskog sabora. Njegove su ideje nailazile i na oporbu i odbijanje i mnoge konkretne promjene koje je u Crkvi zagovarao nisu (još) prihvaćene. Najnoviji Rahnerov pokušaj da na polju ekumenizma, tog egzistencijalnog pitanja Crkve i kršćanstva pospješi korake k jedinstvu Crkava pročelnik Kongregacije za nauk vjere, kardinal Ratzinger, okarakterizirao je kao »teološku akrobatiku«. <sup>11</sup>

<sup>8</sup> Usp. H. Vorgrimler, nav. dj., 34.

<sup>9</sup> Usp. Karl Rahner im Gespräch, II, 166.

<sup>10</sup> Usp. Karl Rahner, *Schriften zur Theologie*, IX (1970), 173.

<sup>11</sup> Usp. J. Ratzinger, *Luther und die Einheit der Kirchen*, u *Internationale katholische Zeitschrift*, god. 12 (1983), 573. Ratzinger se ovdje osvrće na knjigu H. Fries/K. Rahner, *Einigung der Kirchen — reale Möglichkeit*, Freiburg 1983.

Rahnerova osnovna teza da je ljubav prema Bogu i prema čovjeku uvijek moguća samo kao jedinstvo obiju vrlo je značajna za teologiju u kojoj su društveno-politički i društveno-kritički angažman od temeljne važnosti. Ovaj korijen društvene angažiranosti (prakse) iz Rahnerove teologije su preuzele i razradile teologija revolucije i oslobođenja (Gutierrez) te politička teologija koju je inaugurirao Rahnerov učenik Johann Baptist Metz. Brojni susreti i razgovori K. Rahnera s češkim i talijanskim marksistima u okviru društva Paulusgesellschaft upućuju također na izraženu dijalošku oznaku njegove teologije.

Za svoje učenike, mlade teologe, Rahner je pokazivao puno razumijevanja, mada se uvijek nije slagao s njihovim mišljenjem. Gotovo svi njegovi nekadašnji asistenti ili učenici postali su poslije istaknuti profesori. Spomenimo najprije neke od njegove subraće: W. Kern, R. Bleinstein, P. Imhof, pa zatim J. B. Metz, H. Vorgrimler, K. Lehmann (sadašnji biskup Mainz) i drugi. U znak trajne zahvalnosti i sjećanja na svog velikog člana Teološki fakultet u Innsbrucku ustanovio je *Nagradu Karl Rahner* za teološko istraživanje. Time se želi omogućiti objavljivanje najboljih radova, dizertacija ili habilitacija mladih teologa. Rahner je prvi stavio u taj fond sto tisuća šilinga, iznos nagrade za znanost koju mu je dodijelila pokrajinska vlada Tirola.

Rahner je generacijama teologa kao i mnogim vjernicima bio učitelj i pouzdan putokaz. Svojim životnim djelom dao je trajni doprinos teološkoj znanosti. Katoličkoj Crkvi je dragocijen ovaj velikan duboke vjere, čestita duha, skroman i naklon jednostavnima, siromašnima i mladima, uvijek zauzetan za istinu i pravdu. Našemu čitateljstvu Rahner je na žalost premalo poznat i gotovo nedostupan zbog nedostatka hrvatskog prijevoda bar ponekih važnijih stvari. Ovo bi bila prilika da nam ga naši izdavači, u prvom redu oči isusovci, približe, makar i sa zakašnjenjem.